

Kas XX a. I p. projektavo bažnyčias ŽEMAITIJOJE?

NARAS BAUŽINSKAS

Palendrių oratorijos pastatas (projekto autorius Vladas Bitė). Nuotrauka iš autoriaus archyvo

VIETINĖS KILMĖS ARCHITEKTŲ PROJEKTUOTOS BAŽNYČIOS

Po karo atsigaunančioje nepriklausomoje Lietuvoje vyko XIX a. pabaigoje prasidėjusi platų mastą įgavusi katalikų bažnyčių statyba. Kai kurios jų buvo pradėtos statyti dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir užbaigtos netrukus po jo, likvidavus karo padarinius. Bažnyčių projektus dažnai parengdavo iš svetur atvykę architektai. Išimtis buvo vietinis architektas Vaclovas Michnevičius, mokslus baigęs Sankt Peterburgo civilinių inžinierių institute ir išvengęs paskyrimo į tolimą Rusijos guberniją. Jaunoji architektų karta, t. y. tie, kurie mokėsi Kauno universitete, ar baigę Lietuvos mokyklas, toliau studijavo užsienyje, taip pat rengdavo Lietuvoje planuojamų statyti bažnyčių projektus. Vis dėlto, palyginus su visuomeninių pastatų (bankų, mokyklų, gimnazijų) projektais, bažnyčių jie projektavo nedaug, ypač provincijoje. Nors per dvidešimt metų buvo paskelbta apie 40 konkursų, tik keletas jų buvo skirtas bažnyčių projektams parengti (1928 m. – Prisikėlimo bažnyčia Kaune; 1937 m. – Alytaus; 1938 m. – Klaipėdos Smeltės). Mažuose miesteliuose bažnyčių statyba rūpinosi kunigai. Jie užsakinėdavo projektus pas apskričių ir miestų inžinierius. Patys žymiausi ano meto architektai tam darbui buvo kviečiami retai. Bažnyčių architektūroje tebevyravo istorizmo laikotarpio architektūros formos, retokai pasitaidavo kituose pastatuose įsitvirtinančio tarptautinio stiliaus bruožų.

PALENDRIŲ ORATORIJA

Palendriuose (Kelmės r.) 1998 m. pradėjo kurtis Šv. Benedikto vyrų vienuolynas. 2002 m. birželio mėnesį čia buvo pašventinti

nauji vienuolyno ir bažnyčios ansamblio pastatai. Apie šią ramybės ir susikaupimo oazę anuo metu daug rašyta, savo potyriais dalinosi pėsčiųjų žygių dalyviai.

Netoliese nuo naujojo ansamblio stovi apleista bažnytelė, vadinama oratorija. *Oratorium* lotynų kalba – koplyčia, nedidelės katalikų bendruomenės maldos vieta. Nedidelė bazilikinio tūrio šventovė buvo pastatyta 1938 m. Jos projektą parengė Šiaulių miesto inžinierius Vladas Bitė (1901–1968). Apie šio statybos inžinieriaus indėlį į Šiaulių krašto architektūrą iki šiol lietuvių spaudoje vis dar mažai rašoma.

Apleista, užkaltais langais Palendrių bažnytelė šiuo metu didelio estetinio pasigėrėjimo nekelia. Anksčiau tai būta labai gerų proporcijų, modernizuotų neobaroko formų pastato su pusapskritė apside. Jos pagrindiniame fasade vyrauja šiek tiek į priekį išsikišęs bokštas. Kartu su žemais, prie jo priglaustais bokšteliais, jų akcentuotais kampais, siauromis stačiakampėmis ir segmentinėmis langų sąramomis ir jas apjungiančiomis aukštomis nišomis pastatas sukuria kilimo aukštyn įvaizdį. Šoninius fasadus formuoja aukšti arkiniai šoninių navų langai. Jie surikiuoti tarp suporintų piliastrų, nuo kurių viršun kyla pusapskritės arkos. Centrinę navą apšviečia apskriti langai.

Iliustracijoje (viršuje) – Palendrių bažnytelė, kokią ją nufotografavo pats projekto autorius netrukus po to, kai buvo pastatyta (už nuotrauką dėkojame jo dukrai p. Gražinai, gyvenančiai Australijoje).

TIRKŠLIŲ KRISTAUS KARALIAUS BAŽNYČIA

1936 m. sudegus 1766 m. statytai Tirkšlių bažnyčiai, kunigas Antanas Kiela (1899–1983) pradėjo rūpintis naujos bažnyčios projektu ir statyba. Raudonų plytų mūro neogotikinių formų bažnyčią

tų pačių metų gruodžio mėnesį suprojektavo architektas Vaclovas Michnevičius (1866–1947). Techninę priežiūrą atliko inžinierius Stasys Bukovskis. Bažnyčia pastatyta 1939 m.

Tarp daugybės V. Michnevičiaus darbų – Vilniaus miesto gatvių, krantinių, aikščių tvarkymo, pastatų remonto, teatrų, visuomeninių pastatų (miesto salė, turgaus halė) projektų – svarbiausią vietą užima bažnyčių projektai. Kaip rašo V. Michnevičiaus gyvenimą ir kūrybą nagrinėjusi Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė, jo autorystei priskirtini 27 bažnyčių projektai, nors žodiniuose šaltiniuose jų minima ir daugiau – 32; 40; 72.

Dauguma V. Michnevičiaus projektuotų šventovių stovi Lietuvos šiaurės rytų dalyje, Vilniuje, Kaišiadoryse, Kaune, jų apylinkėse. Žemaitijoje V. Michnevičiaus projektuotų bažnyčių yra nedaug. Lietuvos centriname valstybės archyve surastas Tirkšlių bažnyčios projektas buvo didelė staigmena ir parodė, kad dar ne visos V. Michnevičiaus projektuotos bažnyčios iki šiol buvo žinomos.

Pradėjęs bažnyčias projektuoti dar XIX a. pabaigoje, V. Michnevičius kūrė visokio dydžio istorizmo laikotarpiui būdingas neogotikinio, neoromaninio stiliaus šventoves. Kai kuriose iš jų persipina neorenesansiniai, neobarokiniai ir orderiniai elementai. Tokia yra ir Tirkšlių Kristaus Karaliaus bažnyčia.

Staciakampė halinė trijų travėjų neogotikinio silueto vienbokštė bažnyčia rytiniame gale turi žemesnę presbiteriją ir dvi zakristijas abipus jos. Vakariniame bažnyčios gale simetriškai zakristijoms suprojektuotos dvi neaukštos stačiakampio plano koplyčios. Pagrindinį fasadą formuoja truputį į priekį ištrauktas trijų tarpų aukšta smaile užsibaigiantis bokštas ir V. Michnevičiaus neogotikinėms bažnyčioms būdingas laiptuotas frontonas. Jo laiptuotumą dar pabrėžia atitinkamai surikiuotos smailiaarkės nišos, sukomponuotos virš fasade esančių trijų durų. Visi kiti bažnyčios langai, išskyrus zakristijų, yra aukšti stačiakampiai, surikiuoti po 3 arba 2. Didžiasis duris rėmina dvi poros keturkampių kolonėlių, nešančių trikampį frontoną. Virš jo ir tarp minėtų kolonėlių įkomponuotos apvaliosios skulptūros. Pagal autoriaus sumanymą bažnyčioje turėjo būti trys altoriai. Nedidelėje pusapvalėje apsidėje įkomponuoto centrinio (didžiojo) altoriaus kompoziciją sudarė virš mensos kylantis aukštas kryžius su Nukryžiuotuoju. Po visa rytine bažnyčios dalimi buvo suprojektuotas laidojimo-šarvojimo rūsys su įėjimais į jį iš abiejų zakristijų. Projekte abi šios patalpos turi autonomiškus įėjimus iš šventoriaus.

Statybos metu projektas kiek pakito: atsisakyta bokšto trečiojo tarpų, todėl bažnyčios siluetas neteko dalies grakštumo. Vietoje bokšto antro tarpų viršuje suprojektuoto laikrodžio įkomponuotas apskritas langas. Nebuvo sukurtos ir projekte numatytos apvaliosios skulptūros virš frontono ir abipus įėjimo.

V. Michnevičius savo kilme buvo dvarininkas. Po Antrojo pasaulinio karo jo šeima buvo išblaškyta, žmona ir dukra išvežtos į Krasnojarską. Paskutiniuosius savo gyvenimo metus architektas praleido šeimos dvare Strebeikiuose (Kėdainių r.), kur turėjo vieną kambarėlį (kitas patalpas anuometinė valdžia buvo paskyrusi mokyklai). Po mirties (1947 m. sausio 4 d.) architekto projektuotas Žeminių bažnyčios klebonas jį palaidojo šios bažnyčios šventoriuje.

MAŽEIKIŲ BAŽNYČIA

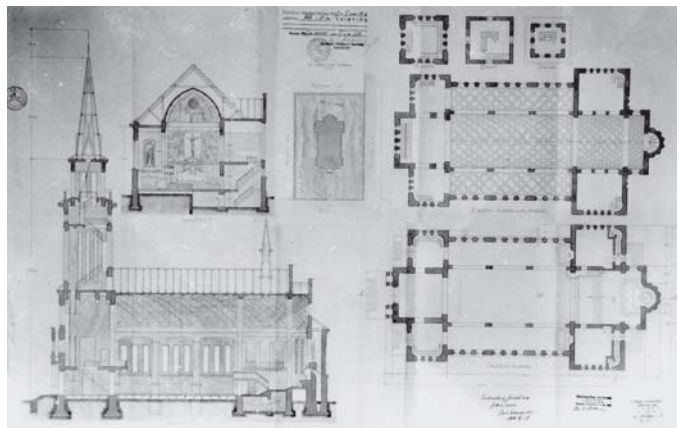
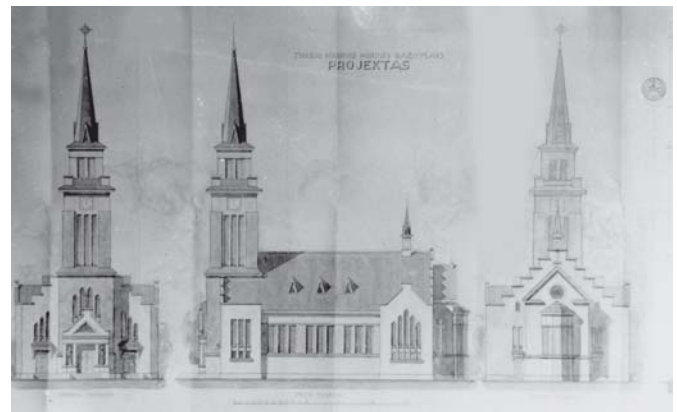
Pirmoji katalikų bažnyčia Mažeikiuose buvo pastatyta 1902–1904 m. Miestui augant, medinė bažnytelė tapo per maža. Jau XX a. 3 dešimtmetyje Mažeikių katalikai susirūpino naujos bažnyčios

statyba. Vieta jai buvo numatyta kitame miesto gale – J. Basanavičiaus ir Kankinių gatvių kampe. Pastarosios gatvės pavadinimas suteiktas įamžinant Pirmojo pasaulinio karo ir Nepriklausomybės kovų metu žuvusių mažeikiškių atminimą. Naujos bažnyčios projektą architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis parengė 1928 m. Buvo numatyta statyti dvibokštę baziliką su renesansiniu orderiniu frontonu tarp kresnų keturkampio plano bokštų. Tuo laiku V. Landsbergio-Žemkalnio kūrybai dar darė įtaką Italijos bažnyčių architektūra. Tada Lietuvos bažnyčių architektūroje daugiausia vyravo sumodernintų istorinių stilių retrospektyva. 33 metų laikotarpis, kai Lietuvoje buvo draudžiama statyti bažnyčias, lėmė tą faktą, kad XX a. I p. sakralinėje architektūroje suklestėjo istorizmo laikotarpio architektūros formos.

Pasirengimas naujosios Mažeikių bažnyčios statybai užtruko. Darbai buvo pradėti tik 1931 m. pavasarį pagal naujai parengtą to paties architekto projektą. Pastatyta Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia buvo pašventinta 1936 m. rugpjūčio 2 d.

V. Landsbergio-Žemkalnio projektuotuose civiliniuose pastatuose tuo laiku vyravusios tarptautinio stiliaus architektūros formos dominuoja ir bažnyčios eksterjere. Trijų navų laiptuoto tūrio pastato pagrindiniame fasade kyla neaukštas kvadratinio plano bokštas. Jo formos lygintinos su liaudiškų senųjų varpinių architektūra. Vertikali siaura geometrizuota niša, kylanti per visą bokšto aukštį, primena atviros varpinės siluetą. Bažnyčios šoninės navos uždengtos plokščiais stogais. Tai optiškai dar labiau paaukština centrinę na-

(Nukelta į 10 p.)

Tirkšlių bažnyčios projektas (architektas Vaclovas Michnevičius, 1936 m.). Ilustracijos iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo